

tionsmakten spelade givetvis en avgörande roll i det förstnämnda fallet, men antisemitiska uppfattningar var av betydelse för bägge dessa händelser. I Jedwabne bidrog uppfattningen att byns judiska befolkning välkomnat och dragit nytta av den sovjetiska ockupationen till en ytterst bestialisk pogrom. I Kielce var upptakten ett falskt rykte om att judar hade kidnappat en kristen pojke.

Jedwabne var dessutom inte den enda platsen där den tyska ockupationsmakten utan större svårigheter kunde utlösa lokala massakrer. Tre dagar tidigare genomförde polska invånare på tysk uppmaning en massaker i det närliggande Radziłów. Dessa två byar låg i en region i östra Polen där tysk och sovjetisk ockupation avlöste varandra, vilket i kombination med lokal antisemitism och tysk påverkan skapade förutsättningar för extremt våld. Samtidigt förtjänar den lätthet med vilken polacker kunde förmås att massakrera sina judiska grannar och landsmän på det mest bestialiska vis större uppmärksamhet. Detsamma gäller de pogromer som ägde rum efter kriget i Rzeszów i juni 1945, i Kraków i augusti 1945 och i Kielce.

Under de senaste åren har en rad forskare från både Polen och Nordamerika producerat angelägen forskning om Förintelsen i Polen, som tyvärr saknas helt och hållet i Szulcs bok. Om han skulle skänkt detta mörka kapitel i Polens historia mer utrymme hade insatserna från de polacker som tilldelats utmärkelser av det israeliska forsknings- och minnesinstitutet Yad Vashem för att ha hjälpt judar – fler än från något annat europeiskt land – framstått som än mer anmärkningsvärda. Hans bok hade då också kunnat ställas i motsats till den polska regeringens ovan nämnda utspel.

Stockholms universitet

OLOF BORTZ

Catarina Lundström, *Den goda viljan: Kvinnliga missionärer och koloniala möten i Tunisien och västra Jämtland* (Lund: Nordic Academic Press 2015). 262 s.

Historikern Catarina Lundström har tidigare bland annat skrivit böckerna *Fruars makt och omakt: Kön, klass och kulturarv 1900–1940* (2005) och *Göra jämställdhet: Trettio års erfarenheter från Jämtland* (2015). I *Den goda viljan* tar Lundström det kvinnliga missionsarbetet i Tunisien och västra Jämtland som utgångspunkt för att studera hur möten mellan kulturer och religioner förhåller sig till kolonialism och demokratisering i en tid av förändring. Den gemensamma nämnaren för missionsarbetet i boken är att det bedrevs via organisationen Kvinnliga Missions Arbetare (KMA), som startades i

Stockholm år 1894 för att sprida evangelisk förkunnelse och bedriva socialt arbete i och utanför Sverige. KMA:s medlemmar kom från olika kristna samfund och organisationen leddes från början, och under en stor del av 1900-talet, av kvinnor från den bildade medel- och överklassen. Vid sidan om missionsarbetet och det sociala fältarbetet gav KMA även böcker och den egna tidningen *När och Fjärran*.

Den goda viljan inleds med ett kort förord och sedan följer tio kapitel varav de första fyra behandlar arbetets ramverk och författarens teoretiska förhållningssätt. Kapitlen 5–8 utgör bokens empiriska del där Lundström använder intervjuer, fältstudier och arkivmaterial för att utifrån de teoretiska ramarna beskriva KMA:s historia, dess arbete med att driva en förskola i Bizerte i Tunisien och dess engagemang i det samiska äldreboendet Fjällgård i Hålland i västra Jämtland. I det nionde kapitlet använder hon sig av artiklar från tidningen *När och Fjärran* för att konkretisera en syntes av tidigare kapitel. Därefter presenteras slutligen en konklusion som beskriver hur KMA:s missionsarbete genom personliga vänskapsband överbyggade olikheter i religion och kultur som åtminstone periodvis kunde upplösa inbyggda dikotomier mellan vi och dem. Boken avslutas med bilagor, noter och en käll- och litteraturlista.

Lundströms bok är en välskriven och genomarbetad analys av KMA-kvinnornas upplevelser och möten med tunisier i Bizerte och samer i västra Jämtland. KMA-kvinnornas berättelser dominerar både i arkivmaterialet och i intervjuerna, men där finns även ett par intervjuer och en del brevkorrespondens med tunisier och samer som avsändare. Som läsare funderar jag följaktligen en del över vilken funktion och betydelse dessa möten hade på mottagarsidan eftersom detta inte framgår lika tydligt. Författaren resonerar visserligen kring svårigheten med att göra röster hörda när de saknas i det historiska källmaterialet och inte längre låter sig intervjuas. Det är dock inte i första hand mer empiri som jag efterlyser utan snarare en mer kritisk analys av hur själva asymmetrin i representationen av olika perspektiv i befintlig empiri påverkar tolkningen av mötena mellan människorna i boken.

Lundström hade sannolikt kunnat gå längre i analysen eftersom det på vissa ställen bränner till kring frågor som rör just olika perspektiv, till exempel när en tidigare tunisisk medarbetare vid KMA:s förskola i Bizerte i en intervju vittnar om de religiösa motsättningar som fanns i mötet mellan KMA:s missionärer och de anställda tunisierna så sent som på 1980-talet (s. 128). Här förmedlas kritik utifrån ett tunisiskt synsätt som gärna hade fått ta större plats. Detsamma gäller samerna i västra Jämtland där Lundström skriver att KMA å ena sidan ville anpassa verksamheten på Fjällgård efter samiska traditioner, men å andra sidan bland annat uppförde själva byggnaden i nationalromantisk stil, serverade svensk mat, sällan anställde samisk

personal och nekade två äldre samer som bodde på hemmet att jojka på en inspelning av jojksamlaren Karl Tirén (s. 143ff). Att samerna trots detta mestadels beskrivs som nöjda med livet på Fjällgård utesluter inte att de sannolikt hade vissa kritiska invändningar som, även om de kanske inte kan beläggas empiriskt, gärna hade fått diskuteras mer ingående.

Lundström bortser visserligen inte från att missionärerna, bland annat genom sina ekonomiska tillgångar och sin klassbakgrund, befann sig i en annan maktposition än tunisier och samer. Men oaktat maktanalysen kan hennes konklusion sammanfattas av följande citat "Hur vi än väljer att tolka missionärernas ambitioner att verka via vänskap som metod så kvarstår att de bars av en stark och tydlig vilja till nära relationer. Att vilja väl och att möta den andra var en av KMA-kvinnornas utgångspunkter." (s. 117) Oberoende av KMA-kvinnornas önskan om att upprätta nära vänskapsrelationer är det svårt att tolka mötena som jämlika utan en vidare diskussion kring maktperspektivet och i det avseendet når Lundström enligt min mening inte ända fram i sin bok. Även om missionärernas självreflektion ökade mot slutet av perioden så återspeglar mötena, så som jag läser boken, i högre grad deras behov av att sprida det kristna budskapet, ge omsorg och möta nya kulturer än mottagarnas behov av den här typen av möten. Om fördelarna hade övervägt är det ju sannolikt att KMA i stället för att läggas ned 2004 hade kunnat fortsätta sitt arbete även på 2000-talet. Särskilt som behovet av interkulturella och interreligiösa möten snarare har ökat än minskat i världen.

Sveriges lantbruksuniversitet

EVA-LOTTA PÄIVIÖ